

ÇEVİRİ

ZEYNEP ZAFER*, SLİVNİTSA'DAKİ¹ BİLİNMEYEN
ÇALIŞMA KAMPI (AĞUSTOS-EYLÜL 1989)

Çeviren: Sadık HACI**

Öz: Zorla isim değiştirme kampanyasında devlet baskısının bir mekanı olarak Slivnitsa kasabasındaki askeri birlikteki çalışma kampı özel bir bilimsel araştırmanın konusu olmamıştır. 1985 yılının başlarında Kuzeydoğu Bulgaristan'dan yüzlerce Türk askeri kontrol noktalarına çağrıldı ve "seferber" olarak bir kısmı özel bir çalışma kampına dönüştürülen birime gönderildi. Slivnitsa ve diğer çalışma kamplarında, seferber edilenler ağır işlerde çalıştırıldılar ve psikolojik baskıya maruz kaldılar. Devlet Güvenlik Teşkilatı arşivinde, Kuzeydoğu Bulgaristan'da zorla isim değiştirmenin potansiyel muhalifleri ve kitlesel protestoların organizatörleri olan en aktif Türklere yönelik bu tür şiddet eylemlerine ilişkin belgeler bazı istatistiklerle birlikte muhafaza edilmektedir. Ağustos-Eylül 1989'da Slivnitsa'daki çalışma kampında yaşanan zorla alıkoymalar, tütün üreticilerinin tarlada en yoğun çalıştıkları dönemde gerçekleşti. "Yedek Birlik" olarak Güney Bulgaristan'dan önde gelen bazı Pomakları ve Pazarlık ile Gotse Delchev köylerinden bazı Türklere dahil edilerek tecrit edilmiştir. Aşağılama, taciz ve ideolojik manipülasyona maruz kalan 100'den fazla kişi bir ay

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, zzafer@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3280-1748.

¹ Slivnitsa, Bulgaristan'ın başkenti Sofya'nın 22 km batısında yer alan 7 000 nüfuslu küçük bir şehirdir. (Bulgaristan Prensiği ile Doğu Rumeli Vilayetinin Eylül 1885'te birleşmesinin ardından Bulgaristan'a savaş ilan eden Sırbistan ordusu Slivnitsa'da Bulgar ordusu tarafından mağlup edilmiştir. "Generaller ile Yüzbaşılardan" savaşı olarak da anılmaktadır. ç. n.)

** Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Dr. Öğretim Üyesi, shaci@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2872-8151. Bildiri metni olan Mayıs 2022'de sunulan çalışma, Bulgarca olarak ilk defa BALKANISTIC FORUM'da Vol.2/2022 sayısında s. 25-43 arasında yayımlanmıştır

inde yarı aç bırakıldı ve ağır fiziksel işlerde çalışmaya zorlandı. Bu devlet şiddeti halkı korkuttu ve komünist rejime karşı genel muhalefet olasılıklarını kesintiye uğrattı. Bu çalışma, Bulgaristan'daki komünist totaliter rejim tarafından gizlice yürütülen, saklanan ve unutulmaya yüz tutmuş bu kitlesel baskı yöntemlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Arşiv belgeler, anılar, bilime henüz kazandırılmamış notlar ve 1989 yılında Slivnitsa'daki çalışma kampına gönderilenlerin isimlerin yer aldığı liste temelinde ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çalışma Kampı; Seferberlik; Pomaklar; Bulgaristan'daki Türkler; Komünist Rejim.

ZEYNEP ZAFER, THE UNKNOWN LABOUR CAMP IN SLIVNITSA (AUGUST – SEPTEMBER 1989)

Abstract: The labour camp in the military unit in the town of Slivnitsa as a place of state repression in the campaign for forced name change has not been the subject of special scientific research. In early 1985, hundreds of Turks from North-Eastern Bulgaria were summoned to the military checkpoints and as "mobilized" were sent to the unit, part of which was turned into a special labour camp. In Slivnitsa and other labour camps, the mobilized were subjected to heavy physical labour and psychological harassment. In the archive of the State Security documents are kept with some of the statistics on this form of violent dealing with the most active Turks – potential opponents of the forced name change and organizers of mass protests in North - Eastern Bulgaria. The repression in the labour camp in Slivnitsa from August-September 1989, happened during a period of the hardest field work for the tobacco producers. As "reserve troops" some of the most prominent Pomaks in Southern Bulgaria, including also some Turks from the Pazardzhik and Gotsedelchevski villages, were isolated. Subjected to humiliation, harassment and ideological manipulation, more than 100 people in a month were held half-hungry and forced to engage in heavy physical labour. This state violence scared the population and interrupted all possibilities for general opposition against the communist regime. This study aims to present this form of mass repression, carried out secretly and thoroughly concealed by the communist totalitarian regime in Bulgaria and plunged into oblivion. It is based on archival documents, memories, unknown to science notes and a list of the names of those brought in in 1989 in the labour camp in Slivnitsa.

Key Words: Labour camp; Mobilization; Pomaks; Turks in Bulgaria; Communist Regime.

Komünist Bulgaristan'ın Anayasası ile kanunlarında yer alan medeni haklar gözetildiği durumda ve normal koşullarda, askeri seferberlik halinin

ülkenin tüm bölgelerini ve değişik etnik ve dini kökenden erkekleri kapsaması gerekmektedir. Siyasi ve asimilasyon hedeflerine ulaşmak için Jivkov yönetimi, Halk Savunma Bakanlığı aracılığıyla tüm hukuk kurallarını çiğneyerek barış zamanında seferberlik imkânlarını Türk ve Pomak topluluklarının aydın ve saygın temsilcilerini toplumdan soyutlamak, cezalandırmak ve kendi amaçlarına devşirmek için kullanmıştır. “Seferberlik”, “askeri eğitime çağırma” veya “yedeklere alma” adı altında Ocak-Şubat 1985 ile Ağustos-Eylül 1989 aylarında resmi belgelerde “Türk milliyetçisi” olarak tanımlanan yüzlerce masum vatandaş, bu amaçlarla açılmış askeri birliklerde, devlet çiftçi kooperatiflerinde ve devlet üretim tesislerinde zorla tutulmuştur.

Ocak - Şubat 1985 döneminin çalışma kampları

Güneydoğu Bulgaristan'da ve Alanlar (Yablanovo) köyünde Türklerin isimlerinin zorla değiştirilmesine karşı yapılan ve emniyet güçleri tarafından acımasızca bastırılan kitlesel gösterilerden sonra Kuzeydoğu Bulgaristan'da da benzer tepkilerin önlenmesi amacıyla yerel yetkililer, askeri birlikler ve kanuni askeri seferberlik, önleyici tedbir olarak kullanılmıştır. Rejim, sahte seferberlik adı altında Türk nüfusun yoğun olduğu bölgelerden yüzlerce erkeği, toplumun diğer kesimlerine korku yaymak için, kamplara kapatmıştır. 17 Ocak 1985 tarihli özel bir genelgenin 12. Maddesinde “Türk-Arap² isimlerinin değiştirilmesine yönelik faaliyetlerle ilgili olarak” şunlar teklif edilmektedir: “Askeri birlikler aracılığıyla faaliyete geçilmeden önce suç işlemeye girişebilecek Türk milliyetçileri yedeklere çağrılmalıdır” (DS, cilt 1, 2013: 1076-1078). İsimlerin değiştirilmesi ile ilgili faaliyetlerin hayata geçirilmesi ve ülkedeki duruma dair (23 Ocak 1985 tarihli) Raporda, özellikle Filibe (Plovdiv) İline dair bilgi notunda 21 Ocak 1985 tarihine yer verilmekte, Şumnu (Şumen) İline dair bilgi notunda ise bu ilde bir gün önce isimlerin değiştirilmeye başlandığına işaret edilmektedir (DS, cilt 1, 2013: 1084-1085). Kuzeydoğu Bulgaristan'da zorla Bulgarlaştırma kampanyası başlamadan önce birçok kitlesel baskı/zulmetme yöntemi kullanıldığı tahmini mümkündür. Bunun sonucunda yüzlerce kişi alıkonulmuş, kovuşturulmuş, Belene'ye gönderilmiş, başka bölgelere sürülmüş ve seferberlik için göreve çağırılmıştır. Yukarıda zikredilen belgede, “itibar ve etkileme gücüne sahip kişiler, yeni kurulan gayri resmi milliyetçi

² Komünist Bulgaristan'daki politikacı ve tarihçiler, önce Pomakların, sonra da Türklerin adlarını Türk-Arap veya Müslüman olarak adlandırmıştır. Siyasi olmasına rağmen bu gelenek günümüzde de devam etmektedir. Birçok Bulgar ismi Hristiyanlıkla birlikte Yunanlılardan alınmıştır ve Slavca kökenli değildir. Fakat hiçbir zaman Bulgar ilim adamlarının çalışmalarında Bulgar-Yunan veya Hristiyan şeklinde geçmemektedir. (ç. n.)

oluşumların liderleri, din adamları, aydınlar ve gençlere” özel dikkat çevrilmesi istenmektedir (DS, cilt 1, 2013: 1082).

Yukarıda atıfta bulunulan 23 Ocak 1985 tarihli raporda, Türklerin bölgelere göre seferberliğe çağırılması, başka yerlere sürülmesi ve alıkonulmasına dair bilgiler mevcuttur. Bahis konusu belgede, sadece “yedeğe alınma” çağırısı almış olanların sayısı çok etkileyici boyuttadır. Örneğin, Şumen bölgesinden 404 kişiye seferberlik görev emri verilmiş ki, rapor tarihine kadar askeri bölgelere 282 kişi teslim olmuştur. Eski Cuma (Tırgovişte) için bu sayı 23, Silistre – 100, Rusçuk (Ruse) – 100, Varna – 200 (DS, cilt 1, 2013: 1085-1087), yani toplamda 827 kişi. Razgrad ve Hacıoğlu Pazarcık (Tolbuhin-bugünkü Dobriç) ilçeleri için veri mevcut değildir. Burada emre uymayanlar söz konusu olsa da, başka bir belgede ise gizlenenlerden bahsedilmiş olsa da (DS, cilt 1, 2013: 1142) seferberlik için çağrılanların sayısı çok daha fazla olmalıdır.

“İçişleri Bakanlığı üst yönetiminin, birim yöneticilerinin katılımıyla” 4 Şubat 1985 tarihinde yaptığı toplantının tutanağında, bu türden kitlesel baskı yöntemleri hakkında daha çok ayrıntı verilmektedir. Bu kişilere 10 gün için sefer görev emri verilmiş, ancak bazıları daha uzun süre tutulmuştur: “Şimdi de sıklıkla ve defalarca sorulmaktadır - 10 gün için mi çağırınız - ne zamana kadar?” (DS, cilt 1, 2013: 1153). Bu aşamada bu kişilerin serbest bırakılması ve zorla çalıştırılma kamplarında tutulması konusunda kesin bir görüş bulunmamaktadır. Çergilanov³, şu öneride bulunmaktadır: “Serbest bırakılmayla acele edilmemeli, ancak ilçe müdürlüklerinin çok farklı görüşleri vardır. Birileri serbest bırakmamızı istiyor, diğerleri ikinci bir emre kadar tutmamızı söylüyor, bazıları da şu veya bu kişiyi serbest bırakın diyor. Bunlar seferberlik için çağrılanlardır. Bu süre devşirmek için verimli kullanılmalıdır. Şu ana kadar 350 kişi serbest bırakılmıştır. Kalan zamanın bu türden seferberlik için çağrılanlardan oluşan grup arasında çalışma yapmak için kullanılması gerektiğinin belgeye yazılmasını düşünüyorum.” (DS, cilt 1, 2013: 1153).

Devlet Güvenlik Teşkilatı-DS belgelerinde seferberlik adı altında alıkonulan insanların tutuldukları mahallere yer verilmemekte, ancak Slivnitsa şehrindeki askeri birliğin adı Alyadin Mehmedov'un hayat hikayesinde zikredilmektedir: “Jivkov rejimine 1980'li yılların başlarında karşı çıkmaya başladım. Bu nedenle sanırım Devlet Güvenlik Teşkilatının dikkatini çekmiş olmalıyım ki isim değiştirme kampanyası başlamadan

³ Petır Çergilanov (1924-2009), general. 1977'den 1989'a kadar Devlet Güvenlik Teşkilatı III. Şube Başkanlığını yapmıştır. 1986'da soya dönüş sürecine katkılarında dolayı I. Derece “Bulgaristan Halk Cumhuriyeti” nişanı ile telif ödüllendirilmiştir (Angelov, 2008: 221).

önce, bizleri kontrol altında tutabilmek veya imha etmek için askeri birliklere yedek olarak çağırılma bahanesiyle topladılar. Yazdığım imha etmek sözünün çok ağır olduğunu biliyorum, ancak bu gerçeğin ta kendisidir, çünkü ben ve seferberlik için çağrılanların çoğu Slivnitsa çevresinde kazılan çukuru gördük.”⁴

“Hür Avrupa” radyosundan gazeteci Romyana Uzunova ile 1989 yılında yapılan bir mülakat, Ocak 1985’te seferberlik için çağrılanlardan bazılarının tarım işletmelerine, örneğin domuz çiftliğindeki gibi yeni açılmış çalışma kamplarına gönderildiklerini göstermektedir. Buralarda askeri ve emniyet güçleri tarafından gözetim altında tutulmuşlar ve ağır kış koşullarında kanallar kazmaya zorlanmışlardır. Adı geçen gazeteciye konuşan Şükri Şerifov’un anlattıkları, Yeni Zağra’daki (Nova Zagora) zorla çalıştırılma kampının koşulları ve “seferberlik için çağrılanların” isimlerinin değiştirilmesi ile ilgili çok değerli ayrıntılar içermektedir:

“Ş. Şerifov: İsim değiştirme olduktan sonra, ... isim değiştirme zamanında beni yedek olarak Nova Zagora’ya gönderdiler, burada 23 gün tutulduk.

Ş. Şerifov: Tam da burada isimlerimizi değiştirdiler, bir domuz çiftliğindeydik⁵...

R. Uzunova: Çim çiftliği mi? Nedir bu?

Ş. Şerifov: Domuz yetiştiriliyor burada...

R. Uzunova: Aaa, domuz çiftliği! Ve burada isimleriniz değiştirildi?

Ş. Şerifov: Koşullar hakkında hiç konuşmak istemiyorum, anlatılacak gibi değil...

R. Uzunova: Ve ne oldu – sıraya dizdiler ve şöyle mi dediler: isim seçin?

Ş. Şerifov: Çalışıyorduk orada, kanallar kazıyorduk, hep orada çalışıyorduk ve bir hafta sonra – başta bizi oraya Türk isimleri ile götürdüler, bir hafta sonra...

R. Uzunova: Çok Türk var mıydı?

Ş. Şerifov: Orada 60 kişi civarındaydık...

Ş. Şerifov: Evet, hep Türkler. Bir hafta sonra bir gün geldiler ve şöyle dediler: bundan sonra yeni isimleriniz olacak. Biz, doğal olarak kabul etmedik, ancak orada silahlı kişiler vardı- ordudan, emniyetten, itfaiyeden-

⁴<https://bulgaria1989.worldpress.com/2010/05/20/alqjdin/>, 20 Mayıs 2010 (20.01.2022).

⁵⁵ Bu yanlışlık Bulgarcadaki iki sözcüğün yakınlığından kaynaklanmaktadır. Senokompleks – çim çiftliği, svinekompleks-domuz çiftliği (ç. n.).

Hacı, S. (2022). Zeynep Zafer, Slivnitsa'daki Bilinmeyen Çalışma Kampı (Ağustos–Eylül 1989). ANKARAD, 3(6), 443-462.

hepsi silahlıydı... Ve hepimizi tek tek bir odaya aldılar, odada ister istemez, zorla...”⁶

Ağustos-Eylül 1989 Aylarında Slivnitsa şehrindeki çalışma kampı

Totaliter rejimin bu denemesi sadece dört yıl sonra, 1989 yılının ikinci yarısında Güney Bulgaristan'da muhalif Müslümanlara zulmetmek ve korkutmak için kullanılmıştır. Bu bölgede ülke içi sürgünler ve askeri seferberlik için görev emri verilerek, bugüne kadar araştırma konusu olmamış Türk ve Pomakların önde gelenlerine karşı kitlesel zulüm uygulanmıştır.⁷ Rumen Avramov, 1989 yılının Mayıs ayında yapılan gösteriler döneminde hüküm süren kanunsuzluğu çok doğru bir şekilde aktarmıştır: “Bulgaristan'da hukuk düzeni fiilen değiştirilmiş ve sistem aktif iç savaş rejimine yönlendirilmiştir. (...) Olağanüstü hal ilkelerine göre yönetilmektedir: esas hedef uğuruna eller serbest bırakılmıştır.” (Avramov, 2016: 597).

Sivil seferberlik, olağanüstü hal veya sıkıyönetim koşullarında siyasi muhaliflerin tam kontrol altına alınması ve bunlarla mücadele için uygulanan yöntemlerden biridir. Ülkede sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan edilmemiş olmasına rağmen, 4 Temmuz 1989 tarihinde “Resmi Gazete”de⁸, barış zamanında sivil seferberlikle ilgili olarak rejime tüm vatandaşlara karşı baskı uygulaması için geniş yetkiler veren 1253 sayılı Kararname yayınlamıştır. İlk bakışta bu kararname, ülkeden sınır dışı edilen veya ülkeyi terk etmek zorunda kalan Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerlerde hasadın toplanmasına yardımcı olmaları istenen Bulgarları ilgilendirmektedir (Kamusella, 2019: 75-76). Ancak, birkaç ay zarfında bu sivil seferberlik, tarım işleri tamamlanuncaya kadar Türkiye'ye gitmelerine izin verilmeyen Türklere karşı da uygulanmıştır (Avramov, 2016: 601). Bununla birlikte bu kararname, Güney Bulgaristan'da pasaport

⁶Uzonova, R. “Varna'dan Şükri Şerifov'un (Şerifoğlu) Hayat Hikayesi”, siyasi mahkûm, kampta alıkonulmuş, Temmuz 1989'da da Ceza Kanununun 273.maddeesine göre mahkûm edilmiştir.

https://omda.bg/public/arhiv/rumyana_uzonova/rumyana_Sh_Sherifov.html (11.02.2022). Şerifov mülakatında, 1966'da 108. maddeye göre 5 yıl hapse mahkûm edildiğini söylemiştir. Şubat 1985'te çalışma kampından serbest kaldıktan sonra Belene adasında alıkonulmuştur.

⁷ Güney Bulgaristan'dan yüzlerce Pomak ve Türke (Pomak ilan edilmişlerdir) uygulanan bu zulümlere “dekomunizatsiya” internet sayfasında 4 Eylül 1989 tarihli olaylar için kısaca ve eksik bir şekilde değinilmektedir: “Resmi makamlarca Türkiye'ye seyahat için pasaport taleplerinin reddedilmesi nedeniyle yüksek gerginliğin mevcut olduğu Gotse Delchev bölgesinde yaşayan Pomaklara karşı da önlem olarak kararname uygulanmıştır.”

Bkz. <https://decommunization.org/Communism/Bulgaria/1988-89.htm>

⁸ Resmi Gazete, sayı 51, 4 Haziran 1989, sayfa 1.

verilmemesine tepki gösteren Türkler ve Pomaklara karşı da kullanılmış, son olarak ise Türkiye'ye sürülen ve geri dönenlere veya ülkeyi terk etmeyen ve “turistik gezi” için bir girişimde bulunmamış olanlara da uygulanmıştır.⁹

Gayrı resmi oluşumların sınır dışı edilen aktif katılımcıları hariç, tüm Pomaklar ve “Türkçe konuşan Bulgar Müslümanları” olarak tanımlanan Güney bölgelerdeki Türklere yurtdışına çıkış için pasaport verilmemiş ve bu insanlar Türkiye'nin sınırı kapatıp vize uygulamaya başladığı 21 Ağustos 1989 tarihine kadar ülkeden çıkış yapamamıştır. 16 Haziran 1989 tarihli ve 118 sayılı tutanakta parti kararı şu şekilde kaydedilmiştir: “Bulgar Müslümanları-Pomakların Türkiye'ye gidişine izin verilmemelidir”¹⁰. Bu karara karşı ilk önce Kuzeydoğu Bulgaristan'daki Pomaklar tepki göstermiştir. Şumen'e bağlı Emberler (Kliment) köyünden 50 ailenin 1989 yılının haziran ayı sonlarında gazeteci Romyana Uzunova'ya okunan toplu bir dilekçesinde, Müslümanların bir kısmının Türkiye'ye gidişini yasaklayan rejimin politikası özetlenmektedir: “Şumen ilçesinin Kliment köyünden 50 Türk Pomak ailenin tüm bireyleri olarak, 27 Temmuz 1989'dan 30 Temmuz 1989'a kadar protesto amaçlı üç günlük açlık grevi ilan ediyoruz, bize karşı yapılan ve halen devam eden haksızlıklar için Bulgar Hükümetini protesto ediyoruz, yaşamının anlamsız olduğu bu ülkeden gitmemize izin verilmesinde ısrar ediyoruz.” Bu grubun temsilcileri Sofya'da Türk Büyükelçiliği önünde alıkonulmuştur¹¹. Bu protestoya 15 Ağustos 1989 tarihli toplantı tutanağında yer verilmektedir: “Kaolinovo Belediyesine bağlı Kliment köyünden bir grup Müslümanlaştırılmış Bulgar, Halk Meclisi ile Devlet Konseyi binalarını ziyaret ederek, Türkiye'ye göç etmek için izin verilmesini talep eden dilekçeler vermiştir” (Baeva, Kalinova, 2009: 579)¹².

Filibe ve Sofya İllerinde yaşayan Türklere de pasaport verilmemektedir. Yukarıda atıfta bulunulan tutanakta şöyle denilmektedir: “Devin, Borino, Grohotno, Gyovren, Stomanovo, Peştera, Nova Mahala, Fotino'da, aynı

⁹ Geri dönen Türklere karşı kararnamenin uygulanması için bkz. İvanov, Mihail. “Soya Dönüş Sürecinin” Son Suçu – 1. Kısım.

<https://www.librev.com/index.php/discussion-bulgaria-publisher/2305-2014-02-04-11-23-58> (11.02.2022)

¹⁰ DMA, F. 1B; op.68; a.e.3683.125. [https://politburo.archives.bg/bg/2013-04-24-11-12-48/dokumenti/1980-1989/1527-118-16-1989-\(03.06.2022\)](https://politburo.archives.bg/bg/2013-04-24-11-12-48/dokumenti/1980-1989/1527-118-16-1989-(03.06.2022)).

¹¹ Uzunova, R.

https://www.omda.bg/public/arhiv/romyana_uzunova/romyana_lyato_89_19.html (30.05.2022).

¹² Arşivden alıntılar aslında olduğu gibi ve düzeltme yapılmadan verilmiştir.

şekilde bu nüfusun daha az sayıda yaşadığı Rozino ve Asenovgrad ilçesinin bazı köylerindeki bu Türkleşmiş şeklinde adlandırılan ve temiz Türkçe konuşan nüfus, ilimizde mevcut sorunları yaratmaktadır. (...) Bu insanlar Türkiye'ye gidebilmek için pasaport verilmesini beklemekte ve ısrarla talep etmektedir” (Baeva, Kalinova, 2009: 580). Bahis konusu bölgelerde yaşayan ve rejim tarafından Pomak olarak ilan edilen Türkler ile ilgili olarak İçişleri Bakanı G. Tanev'in hazırladığı bilgi notunda inandırıcı olmayan ve gülünç iddialar yer almaktadır: “Bu insanların ezici çoğunluğu göstere göstere Türkçe konuşmakta, kendilerini “Türk” olarak beyan etmekte ve Türkiye'ye gitme istekleri göç psikozu halini almaktadır” (Baeva, Kalinova, 2009: 576). Bu bölgelerdeki Türkler arasında hüküm süren gergin duruma 18 Ağustos 1989 tarihi ve 85 sayılı “Ekspres” ibareli Bilgi Notunda da yer verilmektedir: “Nova Mahala köyünde Türkçe konuşan Bulgar Müslümanları arasında gerginliğin arttığı yönünde operasyon bilgileri alınmıştır. Türkiye'ye gidişlerine izin verilmediğine dair resmi makamlarca yapılan izahata karşı açıkça memnuniyetsizliklerini beyan etmişlerdir. Seyahat etmelerine 1 Eylül'den sonra izin verilmediği durumda “bir şeyler” yapacaklarını ifade etmişlerdir. Köydeki dikiş ve halı dokuma atölyelerinde çalışan kadınlar 26 Ağustos civarında topluca işten ayrılma dilekçesi vermek niyetindedir. Birçok insan, bu sefer de “aldatıldıkları” halde Nova Mahala köyünü terk edip, Türkiye'ye daha kolay bir şekilde gidebilecekleri ülkenin her köşesine yerleşeceklerini beyan etmişler... Yerel aydınların düzenli olarak Türk radyolarını ve BBC radyosunu dinleyip köy sakinlerini de bu yönde kışkırttıkları, Borino köyünde de göç psikozunun arttığına dair bilgiler alınmıştır” (DS - İsimlerin Değiştirilmesi, cilt 2, 2013: 1313). Sofya İlinin Nevrokop (Gotse Delçev) Belediyesinde yaşayan Türklerin durumu da bundan farklı değildir. “UGV Bölge Müdürlüğünden alınan bilgilere göre, Dıbnitsa, Hvosyane ve Blatska köylerinde yaşayanların bir kısmı, Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti sınırlarından yasadışı geçiş yapma seçeneklerini değerlendirmektedir.” (DS, cilt 2, 2013: 1315).

Aynı belgeden, Sofya İlinde Pomaklar arasında da, maruz kaldıkları ayrımcı tavır ve haklardan mahrum bırakılmalarından dolayı gerginlik oluştuğu anlaşılmaktadır: “Şu ana kadar Sofya İlinde yaklaşık 8.000 Bulgar Müslüman Türkiye'ye seyahat için bazı hazırlıklar yapmıştır – tasarruf mevduatının çekilmesi, adli sicil belgesi alınması, Devlet Sağlık Enstitüsü ve Devlet Tasarruf Sandığından belge alınması, özel inşaatların durdurulması, inşaat malzemelerinin ve hayvanların satılması, geçerlilik tarihi uzun olan gıda maddeleri ile ürünlerin alınması vb.” (DS, cilt 2, 2013: 1315). İçişleri Bakanı Tanev'e göre, “Benzer eğilimler Gotse Delçev

Belediyesine bağlı diğer bazı köylerde (Kornitsa, Lıjnitsa, Ribnovo, Avramovo ve Sveta Petka), Razlog, Velingrad, Kazanlık, Asenovgrad ve Karnobat köylerinde de mevcuttur” (Baeva, Kalinova, 2009: 576).

Yöneticiler Türkiye tarafından sınırın kapatılacağını, Türkiye’ye sınır dışı edilenlerin ve korkudan göç heyecanına kapılan Türklerin bu ülkeye vizesiz girişinin durdurulmasına hazırlık yapıldığını biliyordu. Bu husus Lyubomir Şopov tarafından 18 Ağustos 1989 tarihinde Dimitır Stoyanov’a gönderilen notta da teyit edilmektedir. Bu nota göre, giden Türklerin bulunduğu tren 17 Ağustos günü durdurulacaktır. Ayrıca, yönetimin etnik temizliği havayolu ve karayolundan gerçekleştirme planına devam etme niyetine dair veriler de bu yazıda yer almaktadır (Angelov, 2008: 695-696). Rejim aynı zamanda, gitmelerine izin verilmeyenlerden bir kısmına zulmetmeye hazırlanıyordu.

Barış zamanında sivil seferberliğe dair 1253 sayılı kararname rejime, ülkede tutmayı planladığı Türk ve Pomaklardan bir kısmının sindirilmesi için geniş imkanlar tanıyordu. Slivnitsa şehrindeki çalışma kampı ile Pernik ve Sofya çevresindeki bazı köylerde insanların zorla tutulmasının bu karnameye aykırı olduğunun bilinmesi önemlidir. Kararnamenin 1. Maddesi şu şekildedir: “Barış zamanında sivil seferberlik, tarım ve ülke için önemli zorluklara yol açan olağanüstü koşullar veya afet durumu halinde gerekli olabilecek insan gücü ile araç-gereçlerin temin edilmesi için ilan edilmektedir.” Gerçekten de etnik Bulgarlar, sınır dışı olayından sonra boşalan köylerde tarım işlerine yardımcı olmak amacıyla göreve çağrılmış, yurtdışına seyahat imkanı veren pasaporta sahip Türkler hasadın toplanması için köylerde tutulmuştur. Güney Bulgaristan’dan Türkler ve Pomaklar bütün işinin en yoğun olduğu dönemde askeri birliklere gönderilmişler veya Sofya ve Pernik civarında yardıma ihtiyaç duymayan köylerde zorunlu ikamete tabi tutulmuştur. Daha önce atıfta bulunulan 8 Ağustos 1989 tarihli ve 85 sayılı “Ekspres” ibareli bilgi notunda şöyle yazmaktadır: “Gotse Delçev bölgesinden sefer görev emri için 59 kişi belirlenmiştir. Bu kişiler Sivil Seferberlik Kararnamesi uyarınca iki aylığına Sofya ve Pernik bölgelerine gönderilecektir. Kararname, belirlenmekte olan diğer bazı kişiler için de uygulanacaktır” (DS, cilt 1, 2013: 1315).

Söz konusu bilgi notunda, uygulamanın sivil halkın hangi kesimine yönelik olduğu hakkında çok önemli bilgilere yer verilmektedir. “110 kişi belirlenmiştir-liderler, kıskırtıcılar ve bilinen milliyetçiler. Parti organları ile birlikte yürütülmekte olan birçok faaliyete devam edilmektedir. 17 Ağustos günü Cuna-i Bala (Blagoevgrad) şehrinde Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) Merkez Komitesi Politbüro üyesi Milko Balev ile BKP Blagoevgrad İl Komitesi Sekreteri Lazar Priçkapov’un katılımıyla İlin

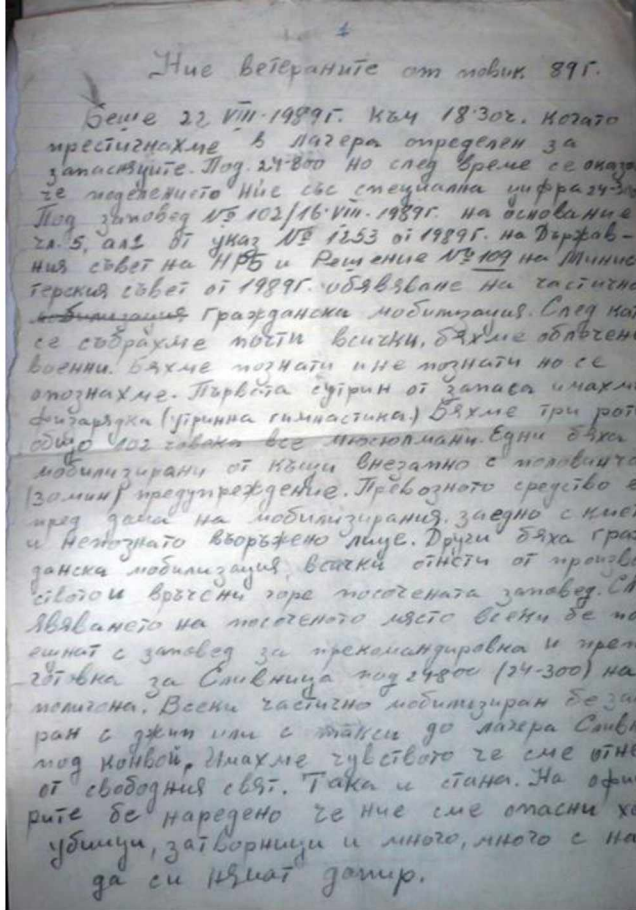
yöneticileriyle istişare toplantısı yapılmıştır (DS, cilt 2, 2013: 1315). Aslında Kornitsa köyünden alıkonulanlar örneği, sivil seferberliğin kimlere yönelik olduğunu göstermektedir. Slivnitsa'da alıkonulanların ve köyden başka yerlere göç ettirilenlerin çoğunluğunu zorla Bulgarlaştırma kampanyasında zulme uğrayanlar oluşturmaktadır. Ali Aliyev Kiselov'un listesinde kayıtlı 6 kişiden 5'inin ya da babası 1973 yılında yargılanmış veya köyden göç ettirilmiştir. Slivnitsa Çalışma Kampına götürülen Kornitsalılarından sadece birisi (Mustafa Bimov) bu tanıma girmiyor, ancak o da gayri resmi oluşumlarla aktif olarak temasını sürdürmektedir.

1964 yılında isimlerin zorla değiştirilmesine karşı yapılan protestolara katıldığı için mahkûm edilen Ribnivo köyünden Ali Aliyev Kiselov 1989 yılında “seferberlik” hakkında çok değerli hatıralar bırakmıştır.¹³

Görev sefer emrinde 24800 numaralı birlik olarak kayıtlı olan Slivnitsa'daki¹⁴ çalışma kampına polis eşliğinde götürülen erkelerin isimlerini ve ikamet yerlerini içeren listenin hazırlanması ve kamptan dışarı çıkartılmasını Ali Kiselov kendisi örgütlemiştir. Slivnitsa'daki çalışma kampı, gerçekten var olan 24300 numaralı birliğin sahasında özel olarak bu amaç için açılmıştır.

¹³Ali Aliyev Kiselov, Yayınlanmamış Anılar, kişisel arşiv. Ali Kiselov (1946, Ribnovo köyü doğumlu) yanında defter, mektup zarfları ve kalem taşıyor, bu sayede her iki emri aynen kâğıda geçiriyor. Kişisel arşivini paylaşarak bana gösterdiği güvenden dolayı kendisine teşekkür ediyorum. Kendisi, notlarını ve Ağustos-Eylül 1989'da Slivnitsa Çalışma Kampında alıkonulan kişilerin isim listesinin birer kopyasını bana verdi, Ribnovo köyünde 25.08.2011'de yaptığımız görüşmede de yaşadıklarını paylaştı. Ayrıca, bu makaleyi yazarken telefonda yaptığımız görüşmede sorularıma cevap verdi.

¹⁴Ali Kiselov, liste oluşturma fikrinin Borino köyünden Recep Dryakov'a ait olduğunu, Dryakov'un, Batılı radyo istasyonlarına iletilmek üzere bu listeyi yakınlarına verdiğini anlatıyor. Kiselov, kendisinin tutulduğu bölükte bulunanların listesini çıkartıyor ve diğer bölüklerde kalanlar için de liste hazırlamaları için güvendiği kişileri ikna ediyor. Bundan sonra da listenin tamamını kendisi için bir kağıda geçiriyor. Hyuseyin Bimov'a göre, Sofya'dan bazı tanıdık hak savunucularının yardımıyla Mustafa Keleşov (Zafer) ve İsmail Tahirov, Kornitsa'dan seferberlik için alıkonulanlar hakkında “Free Europe” radyosuna bilgi veriyor. Bunun haberi ise yakınlarıyla görüşme sırasında kampta tutulanlara verilmiştir (Manisa'nın Karaağaçlı köyünde 25.11.2010'da Hüseyin Bimov (Hüseyin Aydın) ile yapılan mülakat.)

Ние ветераните от мобил. 89г.
Беше 22.VIII.1989г. Към 18:30г. когато
престигнахме в лагера определен за
запасниците. Под 24:00 но след време се оказа
че мобилизицията Ние със специална цифра 24:00
Под заповед № 102/16.VIII.1989г. на основание
чл. 5, али в указ № 1253 от 1989г. на Върхов-
ния съвет на НРБ и Решение № 109 на Минис-
терския съвет от 1989г. обявяване на гражданска
мобилизация Гражданска мобилизация. След като
се събрахме погити всички, бяхме облягени
военни. Бяхме познати или познати но се
опознахме. Първата сдирин от запаса имахме
фигуралки (журинна гимнастика) бяхме три роти
общо 102 човека все мъжопланни. Едни бяха
мобилизирани от къщи внезапно с изолвичта
Землиш предупредение. Превозното средство е
през дана на мобилизираните, заедно с кмет
и неговното вворъжено лице. Други бяха гра-
жданска мобилизация, всички отиети от произво-
дството вработени горе посочената заповед. Съ-
бвяването на посоченото място всички да на-
ешат с заповед за преклантурировка и през
гетовка за Сливница под 24:00 (24-300) на
политена. Всени гасично мобилизиран бе зар-
ран с джип или с такси до лагера Слив-
ниш под конвой, имахме гувството че сме отне-
от свободния свят. Така и стана. На офи-
рите бе наредено че ние сме опасни хо-
удбици, затворници и много, много с на-
да си издат дотир.

Ali Kiselov'un yayımlanmamış hatıralarından bir sayfa.

Birçok Pomak ve Türk'e de yapıldığı gibi kendisine ilk bakışta anılan karamnameye aykırı olmayan sivil seferberlik görev emri verilmiştir. Ali Kiselov'a verilen çağrı veya emrin sayısı: "102/16.08.1989 Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi'nin 1989 yılı 1253 sayılı Kararnamenin 5. maddesi 1. paragrafı ve Bakanlar Kurulu'nun sivil seferberlik ilanına dair 1989 yılı 109 sayılı karar"¹⁵. Yukarıda atıfta bulunulan karamnamenin 5. Maddesinin 1. Paragrafı şu şekildedir: "Vatandaşlar, bu Karamamedeki usule göre, sürekli olarak çalışmakta oldukları fabrika, kurum ve kuruluşlarda veya başka fabrika, kurum ve kuruluşlarda görevlendirilebileceklerdir."¹⁶

¹⁵ Kiselov, A. A., Yayınlanmamış Anılar, kişisel arşiv, sayfa 1.

¹⁶ Aynı yerde.

Ali Kiselov'un verdiği bilgilere göre, başka Türkler ve Pomaklara da ilk önce iki ay için sivil seferberlik emirleri verilerek bu insanlar değişik köylere yerleştirilmiş, 2-3 gün sonra da bazıları askeri yedek çağrısı almıştır. Sadece Kornitsa köyünden bir gecede, aralarında bir kadının¹⁷ da bulunduğu 18 kişiye sivil seferberlik çağrısı verilmiştir. Slivnitsa'ya ilk aşamada polis gözetiminde 5 kişi götürülmüştür.¹⁸ Diğerleri köylerde bırakılmıştır. Askeri yedeğe çağırma devam edilmekte ve ilk büyük dalgadan sonra Kornitsa'dan bir kişi daha götürülmüştür¹⁹. Ali Kiselov'un "askeri seferberlik" emrinde 24800 numaralı birlik yer almaktadır, ancak sonradan bunun gerçek olmadığı anlaşılmıştır. 100'den fazla Pomak ve Türk erkek (ki en büyük sayı Borino köyündendir) polis eşliğinde Slivnitsa'nın 24300 numaralı askeri birliğine götürülerek 10 asker ve 13 subaya teslim edilmiştir²⁰.

Talebi üzerine Ali Kiselov'a (zorla verilen Altay Altaev ismiyle) 14 Mayıs 2021 tarihinde Devlet Askeri Tarih Arşivi tarafından verilen belge adı

¹⁷Sibuşa İbraimova Feyzulova (Şefki, 1950 Kornitsa doğumlu), Kornitsa köyündeki ikinci göç ettirme dalgası (birinci ve en kapsamlı olanı 28 Mart 1973'tedir) sırasında Atice Gıtseva, Fatma Amideyna (tek başına ailesiz gönderilmişlerdir) ve başka erkek ve kadınlarla (20 kişi civarında) birlikte 20 Mayıs 1973 tarihinde alıkonulmuşlardır. Hepsi yerleştirilecekleri yerlere kadar polis eşliğinde götürülmüştür. İki kızından – biri 2, diğeri 3 yaşında – ve kocasından ayrılarak, 23 yaşında Zıştovi'ye (Sviştov) yerleştirilmiş ve burada 3 yıldan fazla tutulmuştur. Tüm bu sürede ismini değiştirmeyi reddediyor. (Manisa, Karaağaçlı köyünde 24.11.2010'da yapılan mülakat)

¹⁸1973 yılında 8 yıl hapse mahkûm edilen İsmail Byalkov'a göre (1954 Kornitsa köyü doğumlu, Manisa Karaağaçlı'da yaşıyor), ilk seferberlik aşamasında Kornitsa köyünden 18 kişi evlerinden alınarak polis gözetiminde yerleştirilecekleri köylere götürülmüş ve bunlar arasında Feyzulova da varmış. Kendisi bundan sonra Slivnitsa'ya aktarılmış, kardeşleri İsmail Byalkov'un kardeşleri Sait ve İbrahim ile Yusuf Tahirov ve Mehmet Tahirov ise hep beraber yerleştirildikleri köylerde bırakılmışlardır. Hepsi 2 ay buldukları yerlerde tutulmuşlardır. (İsmail Byalkov ile 25.05.2022'de yapılan telefon görüşmesi). 25.11.2010'da yaptığımız mülakatta Hüseyin Bimov (Aydın) da Feyzulova'nın 1989 yılında alıkonulmasını dile getirmiştir. Başka köylerden başka kadınların olması da ihtimal dahilindedir.

¹⁹Örneğin Kornitsa köyünden Hüseyin Bimov, aralarında babası Sait Bimov'un da olduğu birinci grup alındıktan 3 gün sonra gece 02.00'da askeri seferberlik için evinden alınıp 15 Ağustos günü Gotse Delçev'e götürülüyor. Üç kişi ile birlikte-ikisi Dıbnitsa, biri Hvostyane köyünden-çipe bindirilerek Pennik'e bağlı Radomir'a götürülmüş, burada askeri kıyafet giydirilerek polis eşliğinde Slivnitsa'ya götürülmüşlerdir. Babası ise, yerleştirildiği köyde 2 ay alıkonulmuştur. (Hüseyin Bimov ile 25.11.2010 tarihli mülakat).

²⁰Ali Kiselov çalışma kampındaki komutanların rütbelerini ve soyadlarını veriyor: "Birliğin komutanı binbaşı Tomov, tabur komutanı yüzbaşı Geçev, birinci bölük komutanı yüzbaşı Tsekov, komutan yardımcısı yüzbaşı Georgiyev, ikinci bölük komutanı Tsvetkov, yardımcısı Yordanov ve bir astsubay, üçüncü bölük komutanı üsteğmen Mladençev, yardımcı komutan Yarbay Hacidimitrov, 1 büfeci, DS Karşı İstihbarat Şubesinden bir yüzbaşı". (Kiselov, Yayınlanmamış Anılar, kişisel arşiv, sayfa 2).

geçenin Slivnitsa zorla çalıştırılma kampına gönderilmesi ve serbest bırakılması konusunda bilgiler içermektedir. Belgede, adı geçenin “22 Ağustos 1989 tarihinde geçici askeri eğitim”²¹ için çağrıldığı ve 21 Eylül 1989 tarihinde serbest bırakıldığı yazıyor. Bu belgeyle seferberlik için alınanların “geçici eğitime” çağrıldıkları kayıtlı olup, bu husus da gerçek durumu yansıtmıyor. Ali Kiselov’un Gırmen köyünde aldığı ilk emirde “tütün üretiminde yardımcı olması için İhtiman’a” gönderildiği yazıyor ki kendisine göre İhtiman’da tütün yetiştirilmiyor. Ailesi 20 dekar tütün yetiştirmekte olduğu bir zamanda Ali Kiselov emeğe en fazla ihtiyaç duyulduğu bir dönemde tütün üretimi işinden uzaklaştırılmıştır²².

Slivnitsa kampında herhangi bir askeri eğitim yoktur. Askerlik hizmetini daha önce ordunun işçi birliklerinde yapmış olan 20 ile 56 yaş²³ aralığındaki Türk ve Pomaklara askeri üniforma giydirilmiş, bu insanlar burada hiçbir askeri eğitim almamışlardır. Sabah içtiması ve askeri yürüyüşün ardından saat 11.00’a kadar üç saat siyasi propagandaya maruz bırakılmışlardır. Geri kalan tüm zamanda siper kazmışlardır. Kısa bir süre sonra askeri yürüyüş bile yaptırılmamıştır²⁴. Silah yerine ikişer kişilik her grup kazma ve kürek taşımaktadır²⁵. Kampta tutulanların bazıları da civardaki çitleri onarmakla meşgul olmuşlardır. Ali Kiselov’a göre, ahırlar plan uyarınca gelmesi gereken diğer tutuklular için hazırlanmıştır.

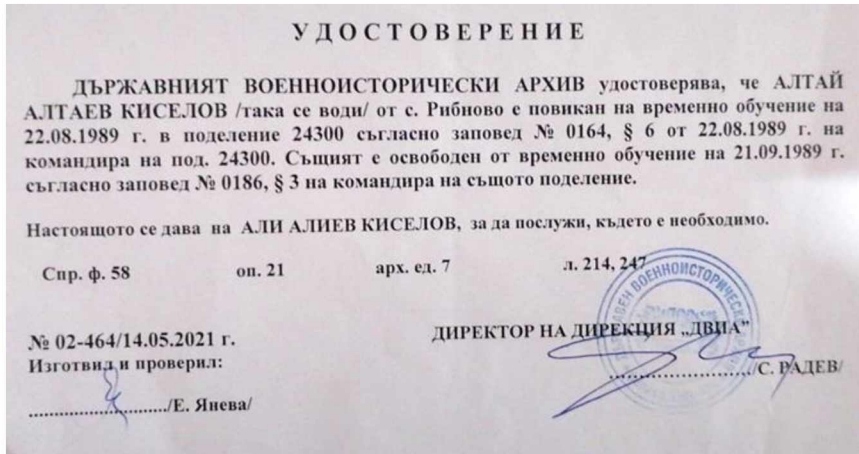
²¹ Başka bir erkekle birlikte kampa getirildiğinde alıkonuların büyük çoğunluğunu kampta buluyor, daha sonra başkalarının da getirildiğini görüyor. Bu da alıkonulmaların birkaç gün devam ettiğini gösteriyor.

²² Ali Kiselov ile 20.08.2011’de yapılan mülakat.

²³ Bunlardan biri sakattır.

²⁴ Kiselov, a.g.e. sayfa 2.

²⁵ Kiselov, a.g.e. sayfa 3.

Kampta tutulanlar ilk günden itibaren domuz eti içeren yemekleri yemeği reddediyor, sadece ekmek ve tatlıları alıp yemekhaneyi terk ediyor²⁶. Yemekler kurtlanmış, bu yüzden sadece ekmek ve meyveleri-genelde kırmızı elma-yiyorlar. Mektuplara 10 gün sonra izin veriliyor, görüşme yapmaları Devlet Güvenlik Teşkilatı'nın Dahili İstihbarata Karşı Koyma Biriminden²⁷ yetkililerin hazır bulunduğu ortamda mümkün olmaktadır, bazılarına görüşme yasağı konuluyor, başkalarına ise yemek verilmiyor. Bir süre sonra kimliği öğrenilen Devlet Güvenlik Teşkilatı yetkilisi²⁸ tarafından sorgulanıyorlar. Bu yetkilinin soruları Türkiye'ye gitmek isteyip istemedikleri ve neden gitmek istedikleri ile ilgili olup, yetkili ikna etmeye de çalışmaktadır. Faydasız iş, psikolojik baskı ve siyasi propagandayla işkence çektirilmektedir. Televizyonda sadece Türkiye'den dönenlerle ilgili taraflı programları izlemelerine izin verilmektedir. Kampta tutulmalarının nedenlerinin siyasi olduğundan eminler, bazıları ise fiziki olarak imha edilmeleri için hazırlık yapıldığına kanidir. Serbest bırakılmalarından bir gün önce meydana gelen bir olay bu kanaati güçlendirmektedir. Kamptan ayrılmak için bekleyen 60 kişinin bulunduğu yerin 200 metre yakınında 20 bomba infilak etmiş, etrafa saçılan taşlardan mucize eseri etkilenen olmamıştır. Olaydan sonra subaylar, kampa

²⁶Hüseyin Bimov, domuz eti içeren yemekleri yemeği reddetme girişiminin 1973 yılının başlarında Kornitsa köyünde yapılan zorla Bulgarlaştırma kampanyasına karşı başlayan protesto gösterileri nedeniyle 10 yıl hapse mahkûm edilen Lijnitsa köyünden İbrahim İsmailov Kisiov'a (İbrahim Şentürk, 1937-2020) ait olduğunu anlatıyor.

²⁷VKR – Dahili İstihbarata Karşı Koyma Birimi.

²⁸Kiselov, a.g.e. sayfa 4.

getirilmelerinin siyasi nedenlerinin bulunmadığını ve askeri eğitim için buraya getirildiklerine ikna etmeye çalışmışlardır.

Bölgeden Türk ve Pomakların seferberlik için alınmalarına dair karar, sınırın Türkiye tarafından kapatıldığı 21 Ağustos 1989 tarihinden önce alınmış, bu tarihe yakın bir zamanda ise hayata geçirilmiştir. Vize rejiminin uygulamaya konulması yönetimin intikam alma niyetini değiştirmemiş ve 22 Ağustos 1989 tarihinde başka köylere yerleştirilen veya “askeri seferberlik” için çağrılanların çoğu evlerinden alınmışlar, yarı aç tutulmuşlar, tarım işinden uzaklaştırılmışlar, psikolojik baskı altına alınmışlar ve zorla faydasız ve ağır işlerde çalıştırılmışlardır. Bu kişilerin tutulduğu yer belirlendiğinde Batılı radyolara Slivnitsa kampı ile ilgili bilgi ulaştırılmıştır. Ali Kiselov, bu hususun kampta tutulanların serbest bırakılmaları için rejime etki ettiğini düşünmektedir.²⁹

Sınırın Türkiye tarafından kapatılması ve vize rejiminin uygulamaya konulması, hatta dünya kamuoyunun bazı vatandaşların maruz kaldıkları baskı yöntemleri hakkında bilgilendirilmesi bile Slivnitsa kampının kapatılması için acil karar alınmasına yol açmamıştır. Başka köylere yerleştirilenler ise iki ay tutulmuştur. Bu, yukarıda anılan karamamede öngörülen süredir. Bölgeden Türk ve Pomakların göç etmesi konusu resmi makamları endişelendirmekte ve konu üst düzeyde ele alınmaktadır. İçişleri Bakanının da katıldığı 15 Ağustos 1989 tarihli toplantıda Plovdiv İli Emniyet Müdür Yardımcısı Yankov şu görüşleri paylaşmıştır: “Bu bölgeyle ilgili olarak, ki Türkleşmiş Müslüman nüfusun yaşadığı bölgelerden bahsediyorum, 1 Eylül tarihinden sonra pasaport verip vermeyeceğimiz, başka bir deyişle bu kişilerin dilekçelerinin kabul edilmesi konusunu kesin bir çözüme kavuşturmamız gerekmektedir. Ne anlatmak istedim. Kanunda, her Bulgar vatandaşının pasaport alma hakkının olduğunu söylüyoruz. Burada konu Türkiye'ye seyahat etme dilekçelerini kabul etmemiz değil, bu insanlara beş senelik pasaport düzenlenmesi için başvurularını kabul etmemizdir” (Baeva, Kalinova, 2009: 580)³⁰.

²⁹Ali Kiselov, bölge köylerine silahlı ve coplu Bulgarların gönderildiğini, Gotse Delçev bölgesinde ilan edilmemiş fiili bir askeri durumun mevcut olduğunu yazıyor. İlk önce bu gönderilen Bulgarlar yerli halktan korkuyor. Ancak insanları tanıdıkça onlarla yakınlaşmışlardır. Parti ileri gelenleri daha aydın olanları tehdit ediyorlar. (Kiselov, a.g.e. sayfa 5). Aynı zamanda köylerde, Pasaport Kanunu yürürlüğe girdikten sonra toplantılar yapıp yerli halka pasaport rejiminin liberalleştirilmesi planları hakkında bilgi verilmiştir.

³⁰Pasaport Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden aylar sonra Plovdiv ve Sofya İllerinde yaşayanlara da pasaport verilmeye başlanmış, ancak Türkiye'ye gidiş mümkün olmamıştır. Türkiye'den geri dönenlerden ve yürütülen propagandadan etkilenmeden bu bölgelerdeki Türkler ve Pomaklar gidiş yolları aramaya başlamışlar ancak göç vizesi hatta turist vizesi temin etmek çok zordur. Kişi veya gruplara ödenen büyük paralar karşılığında bazı kişiler

Birçok gayri resmi oluşum ve hak savunucusunun mevcut olduğu Ağustos-Eylül 1989 aylarını kapsayan dönemdeki bu unutulmuş kitlesel zulüm, uzmanlar tarafından bilinmediği gibi, bu döneme dair yapılmış ciddi bilimsel araştırmalarda bile zikredilmemektedir. Ribnovo köyünde 1964 yılında yapılan protestoda ve cezaevinde siyasi olarak olgunlaşan, tarihe karşı borçlu olduğu bilincine sahip Ali Kiselov, Slivnitsa'daki gizli kampta tutulanların listesini hazırlamayı ve kamp dışına çıkartmayı başarmıştır. Serbest bırakıldıktan kısa bir süre sonra da o günlere dair anılarını kaleme almış ve yazılı tanıklığını bırakmıştır. Slivnitsa'daki bilinmeyen çalışma kampı konusu kendisini üzme devam etmekte, Devlet Askeri Tarih Arşivinden aldığı belge ise Güney Bulgaristan'da yaşayan Türk ve Pomaklara yapılan siyasi zulmün resmi kanıtını teşkil etmektedir. Kendisinin hazırladığı isim listesinin bilim insanlarının ilgisini çekeceğine ve daha kapsamlı araştırmalara yol açacağına inanmak isterim.

Ali Kiselov'un Listesi

Sofya İli

Belitsa Belediyesi

1. Mustafa Ahmedov (Krayişte köyü)	5. Mustafa Gorelski (Boyka köyü)
2. Ahmed Vračev ---	6. İsmail Yurukov (Lyutovo)
3. Murtaza Sviriyov ---	7. Ahmed Yurukov ---
4. Sabit Malunski ---	8. Salih Lyutov ---

458

Yakoruda Belediyesi

9. Kamber Hocov (Yakoruda)	13. Ali Hocov (Avramovo)
10. Sadık Gılev ---	14. Ali Hırlyov ---
11. Sabri Şolev (Yurukovo)	15. Salih Çalımov (Avramovo)
12. Hamdi Dagonov (Dagonovo)	16. İsmail Kungyov (Byal Kamık)

Türkiye'ye gidiş için turist veya sahte göç vizesi almayı başarmışlardır. Diğer bir kısmı, halen Bulgar vatandaşları için vize rejimini uygulamaya koymamış Batılı ülkelerde kurtuluşunu aramıştır. Türkiye'ye aile olarak gidişlerin sınırlandırılması için diplomatik temsilcilikler reşit olmayan çocuklara giriş vizesi vermeyi durdurduklarında ise çocuk ve gençlerin sınırdan yasadışı olarak geçirilmesine başlanmıştır. Bir şekilde Türkiye'ye turist olarak geçmeyi başaran "şanslılar", göçmen hakkına sahip olmadan senelerce kayıtsız yaşamış ve çalışmış, çocukları da eğitimlerine kayıtsız devam etmiştir. Bu kişiler üniversitelere kayıt olamamıştır. Türkiye'den sınır dışı edilenler de olmuştur.

Velingrad Belediyesi

17. Mustafa Macirov (Draginovo)	20. Mustafa Buhov ---
18. Camal Burikarov (Sveta Petka)	21. Faik Drangov (Medeni polyani)
19. Mustafa Gradev ---	22. Şukri Bozov (Sırnitsa)

Bansko Belediyesi

23. İsmail Tyufekçiye (Filipinovo)	28. Mehmed Mollov ---
24. Hasan Telyov ---	29. İbrahim Karançev ---
25. Hasan Mezinov ---	30. Salim Mustakliyev ---
26. Hasan Yazacıye (---)	31. Adem Hacıye (---)
27. Hasan Telyov ---	32. Arif Bloznakov ---

Gotse Delchev Belediyesi

33. İsmail Gyuzyumov (Breznitsa)	40. Hyuseyin Bimov (Kornitsa)
34. İsmail Bektaşev ---	41. Bayram Getov ---
35. Hyuseyin Mollov ---	42. İsmail Byalkov ---
36. Mustafa Kisyov (Lijnitsa)	43. Syulayman İbrayimov Amidein --- 459
37. İbrahim Kisyov ---	44. Syuleyman Syulaymanov Amidein ---
38. İbrahim Hacıye (---)	45. Mustafa Bimov ---
39. Hyuseyin Mollov ---	

Gırmen Belediyesi

46. Abdula Çauşev (Hvostyane)	54. Yusuf Çakalov ---
47. Necdet Boşnakov ---	55. Syuleyman Kadriye (---)
48. İrfan Çauşev ---	56. Şefket Galibov (Dıbnitsa)
49. Hamid Kemalov ---	57. Talip Galibov ---
50. Nedim Kemalov ---	58. Arif Kadiye (---)
51. Ali Kiselov (Ribnovo)	59. Halil Abdişev ---
52. Recep Meknov ---	60. Akif Rifadov ---
53. Ramiz Gurdalov ---	61. Halil Topalov ---

Hacidimovo Belediyesi

62. Mustafa Çauşev (Blatska)	63. Syuleyman Çauşev ---

Satofça Belediyesi

64. İsmet Daylav (Vilkosel)
65. Hasan Boşçobanov ---
66. Hamid Bakalov ---

67. Hamid Dautev ---
68. Asim Kehayov (Tuhovişte)

Plovdiv İli

Borino Belediyesi

69. Hasan Şerifov (Borino)
70. Recep Dranov ---
71. Cemal İdrizov ---
72. Cemal Aliyev ---
73. Ahmed Hasanov ---
74. Camal Çobanov ---
75. Mustafa İbişev ---
76. Hyuseyin Kuşlev ---
77. Camal Çavdarliyev ---
78. Mestan Karaaliyev ---
79. Cemal Terziyev ---
80. Osman Dryanov ---

81. Mustafa Karaulanov ---
82. Ramadan Karaulaov ---
83. Ramadan Hasanov ---
84. Ahmet Çavdarliyev ---
85. Ramadan Öavdarliyev ---
86. Camal Hyuseyinov ---
87. Bayram Karaaliyev ---
88. Recep Lyumanov ---
89. Neazi Paşov (Grohotno)
90. Tefik Kırtılov ---
91. Recep Çobanov (Gyovren)
92. Camal Şabanov ---

Batak Belediyesi

93. Tefik Erkekov (Nova Mahala)
94. Binialil Maçev ---
95. Mehmed Arifov ---
96. Mehmed Aşikov ---
97. Alim Tabakov ---

98. Kasim Tabakov ---
99. Osman Hacıyski ---
100. Sayfi Hacıyski ---
101. Mehmed Kuyukçiyev ---
102. Mustafa Erkekov ---

~~Община Белица~~
Крайце

о-д-л-а-с-т С-о-ф-и-й-с-к-а

Община Белица с. Крайце

1	Мустафа	Ахмедов	Сангуров	
2	Ахмед		Врагев	
3	Муртаза		Свирбов	
4	Сабит		Малунски	
5	Мустафа	Горелски	с. бойка	
6	Демисип	Община Якоруда	Яруков	Ичоталево
7	Ахмед		Яруков	
8	Салих		Лютков	
9		Община	Якоруда	
10	Кандер	Ходжев	Якоруда	
11	Седък	Гонев	—	
12	Сабрих	Гонев	с. Яруково	
13	Халид	Датонев	с. Датонев	
14	Али	Ходжев	с. Аврамово	
15	Али	Херлбов	—	

Hacı, S. (2022). Zeynep Zafer, Slivnitsa'daki Bilinmeyen Çalışma Kampı (Ağustos–Eylül 1989). ANKARAD, 3(6), 443-462.

Kaynakça

- Avramov, Rumen 2016. “Soya dönüş süreci”nin Ekonomisi, Sofya: Akademik Araştırmalar Merkezi.
- Angelov, Veselin 2008. Çok Gizli! Bulgaristan'da Türk Azınlığa Karşı Asimilasyon Kampanyası 1984-1989, Sofya: “Liberal Entegrasyon” Vakfı.
- Bacva, İskra, Evgeniya kalinova 2009. “Soya Dönüş Süreci” – Bulgar Devleti ve Bulgaristan Türkleri, cilt 1, Sofya: Devlet Arşiv Ajansı.
- Devlet Güvenlik Teşkilatı (DS) 2013. İsimlerin Değiştirilmesi – Soya Dönüş Süreci (1945-1985), Belgeler Külliyyatı, cilt 1, Sofya: KRDOBPBGDSRSRBNA.
- Devlet Güvenlik Teşkilatı (DS) 2013. İsimlerin Değiştirilmesi – Soya dönüş süreci (1986-1990), Belgeler Külliyyatı, cilt 2, Sofya: KRDOBPBGDSRSRBNA.
- İvanov, Mihail 2014. Soya dönüş sürecinin” son suçu – 1. Kısım – Liberal Bakış. <http://www.librev.com/index.php/discussion-bulgaria-publisher/2305-2014-02-04-11-23-58> (11.02.2022).
- Kamusella, Tomasz 2019. Ethnic Cleansing During the Cold War. The Forgotten 1989 Expulsion of Turks from Communist Bulgaria, New York: Routledge.